

ADABIYOT FANIDA YANGI AVLOD DARSLIKLARIDAN FOYDALANISH TEKNOLOGIYALARI

Shermatova Oydyina Abdumutalovna

Namangan davlat pedagogika instituti
O'zbek tili va adabiyoti mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston umumta'lim maktablarida adabiyot fanini o'qitishda yangi avlod darsliklaridan foydalanishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari o'rganilgan. Maqolada klaster, Jigsaw, loyiha asosida o'qitish va differensial ta'lim texnologiyalari tahlil qilinib, ularning o'quvchilar bilish faolligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirishdagi o'rni ko'rsatilgan. Raqamli infratuzilma va QR-kod imkoniyatlaridan foydalanish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Tadqiqot natijalari asosida o'qituvchilar va maktab ma'muriyati uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: yangi avlod darsliklari, adabiyot ta'limi, innovatsion texnologiyalar, raqamli ta'lim, o'qitish metodikasi.

Abstract: This article investigates modern pedagogical technologies for using new-generation textbooks in literature classes at secondary schools in Uzbekistan. The study analyzes cluster, Jigsaw, project-based learning, and differentiated instruction technologies, demonstrating their role in developing students' cognitive activity and independent thinking. Special attention is paid to the integration of digital infrastructure and QR-code resources into the learning process. Based on the research findings, practical recommendations have been developed for teachers and school administrators.

Keywords: new generation textbooks, literary education, innovative technologies, digital learning, teaching methodology.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida adabiyot fanining o'rni va ahamiyati tobora ortib bormoqda. O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan ta'lim islohotlari doirasida yangi avlod darsliklari ishlab chiqilmoqda va maktab amaliyotiga joriy etilmoqda. Bu darsliklar an'anaviy ta'lim metodikasidan tubdan farq qilib, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, ijodiy qobiliyatlarini oshirish va raqamli savodxonligini shakllantirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Maqolaning dolzarbligi shundaki, ko'pgina o'qituvchilar yangi avlod darsliklarining imkoniyatlaridan to'liq foydalanish bo'yicha yetarli metodologik tayyorgarlikka ega emas. Adabiyot o'qituvchilari uchun bu darsliklarni samarali qo'llashning texnologiyalari va usullari hali ham yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

Maqolaning maqsadi — adabiyot fanida yangi avlod darsliklaridan foydalanishning zamonaviy texnologiyalarini tahlil qilish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqotning vazifalari:

1. yangi avlod darsliklarining tuzilishi va xususiyatlarini o'rganish;
2. ulardan foydalanishning samarali texnologiyalarini aniqlash;
3. amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

ASOSIY QISM

Yangi avlod darsliklari deganda, ta'limning zamonaviy standartlariga mos ravishda ishlab chiqilgan, kompetensiyaviy yondashuv asosida tuzilgan va raqamli vositalar bilan integratsiyalashgan o'quv nashrlari tushuniladi. O'zbekistonda 2017-yildan boshlab umumta'lim maktablari uchun yangi avlod darsliklari seriyasi chop etilmoqda.

Adabiyot fani yangi avlod darsliklarining asosiy xususiyatlaridan biri — ularda matn bilan ishlash ko'nikmalariga alohida e'tibor berilishidir. Har bir mavzu bo'yicha savol va topshiriqlar bir necha darajada berilgan bo'lib, o'quvchilarning bilish faoliyatini bosqichma-bosqich rivojlantirishga yo'naltirilgan. Bundan tashqari, darsliklar QR-kodlar orqali qo'shimcha elektron resurslarga bog'liq bo'lib, bu o'qituvchiga dars jarayonini boyitish imkonini beradi [3].

Yangi avlod darsliklaridan foydalanishning samarali texnologiyalari quyidagilardan iborat:

1. Klaster va konseptual xaritalar texnologiyasi. Bu usul o'quvchilarga adabiy asar yoki muallif ijodi haqidagi bilimlarini tizimlashtirish imkonini beradi. O'qituvchi dars boshida asosiy tushunchani doiraga yozib, o'quvchilar o'z bilimlarini bog'liq tushunchalar shaklida atrofida joylashtiradilar. Yangi avlod darsliklari har bir bo'limda klaster tuzish uchun tayyorlov materiallarini taqdim etadi.
2. "Qayta aylaning" (Jigsaw) texnologiyasi. O'quvchilar guruhlariga bo'linib, har bir guruh darslikning muayyan qismini chuqur o'rganadi, so'ngra o'z guruhiga o'rgatadi. Adabiyot darslarida bu texnologiya qo'llanilganda, masalan, bitta she'riy to'plam yoki roman bo'limlarini tahlil qilishda ayniqsa samarali natija beradi.
2. Raqamli vositalar bilan integratsiya. Yangi avlod darsliklari QR-kodlar yordamida audio va video materiallar, interaktiv testlar va elektron lug'atlar bilan bog'langan. O'qituvchi bu imkoniyatdan foydalanib, adabiy asarlarning audio-o'qishini, muallif haqidagi hujjatli filmlarni darsda namoyish etishi mumkin.
3. Loyiha asosida o'qitish (Project-Based Learning). Darslik mavzulari asosida o'quvchilar kichik tadqiqot loyihalari amalga oshiradilar: muallif tarjimai holi bo'yicha ma'lumot to'plash, asarning boshqa tildagi tarjimasini qiyosiy tahlil qilish yoki zamonaviy hayot bilan bog'liq essay yozish.
4. Differensial ta'lim texnologiyasi. Yangi avlod darsliklarida asosiy va qo'shimcha topshiriqlar ajratilgan bo'lib, bu o'qituvchiga har xil qobiliyatdagi o'quvchilar bilan ishlash imkonini beradi. "Yuqori daraja" topshiriqlari qiziquvchi o'quvchilar uchun, bazaviy topshiriqlar esa barcha uchun mo'ljallangan [8]

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yangi avlod darsliklaridan yuqoridagi texnologiyalar asosida foydalanilganda o'quvchilarning adabiyot faniga qiziqishi 34% ga, mustaqil o'qish ko'nikmasi esa 28% ga oshganligi kuzatilgan. Bundan tashqari, o'qituvchilarning 76% i yangi darsliklar bilan ishlashni an'anaviy darsliklarga qaraganda o'zlashtirishi osonroq ekanligini ta'kidlagan.

Biroq, amaliyotda bir qator muammolar ham mavjud. Birinchidan, barcha maktablarda raqamli infratuzilma (internet ulanishi, proyektor, planshetlar) yetarli darajada emas. Ikkinchidan, o'qituvchilarning bir qismi yangi metodologiyani o'zlashtirishda qiyinchilik sezmoqda. Ushbu muammolarni hal etish uchun tizimli malaka oshirish kurslari va maktablarni moddiy-texnik jihatdan ta'minlash zarur.

XULOSA VA AMALIY TAVSIYALAR

Adabiyot fanida yangi avlod darsliklaridan foydalanish texnologiyalarini o'rganish asosida quyidagi xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

Yangi avlod darsliklari an'anaviy darsliklardan tubdan farq qilib, o'quvchini faol ishtirokchi sifatida o'quv jarayoniga jalb etadi. Ular kompetensiyaviy yondashuv, raqamli imkoniyatlar va differensial ta'limni uyg'un tarzda birlashtiradi. O'qituvchilar ushbu darsliklarning to'liq salohiyatidan foydalanishlari uchun:

1. Klaster, Jigsaw va loyiha texnologiyalarini muntazam dars rejalari kiritish tavsiya etiladi;
2. QR-kodlar orqali bog'liq elektron resurslarni dars rejasiga oldindan kiritib chiqish lozim;
3. Maktab ma'muriyati yangi darsliklar bo'yicha o'qituvchilar uchun metodik seminarlar tashkil etishi shart;
4. Raqamli infratuzilmani ta'minlash maqsadida hududiy ta'lim bo'limlari bilan hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi;
5. O'qituvchilar tajribasi va innovatsion usullari maktab metodik birlashmalari orqali almashib turilishi kerak.

Ushbu tavsiyalar amalga oshirilishi adabiyot ta'limining sifatini oshirishga va o'quvchilarning adabiyotga bo'lgan qiziqishini kuchaytirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev, Sh. M. (2017). Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O'zbekiston: O'zbekiston nashriyoti.
2. Yo'ldoshev, J. G'. (2019). Adabiyot o'qitish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
3. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2022). Yangi avlod darsliklari: metodologik yo'riqnoma. Toshkent: Xalq ta'limi.
4. Hasanov, A. R., & Toshmatov, B. S. (2021). Raqamli ta'lim texnologiyalari va adabiyot o'qitish. Pedagogik mahorat, 3(12), 45–52.
5. Nazarov, Q. N. (2020). Kompetensiyaviy yondashuv asosida adabiyot ta'limini tashkil etish. Xalq ta'limi, 2, 30–38.
6. Tillayeva R. O'QUVCHILAR FAOLLIGINI OSHIRISHDA TADQIQOT ISHI TASHKIL ETISH SAMARADORLIGI //O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI YOSHFILOLOG OLIMLAR JAMIYATI.C.439.https://tsuull.uz/sites/default/files/02_06_22_toplam_til_va_adabiyot_ilmiy_va_amaliy_izlanishlar_yolidagi_0.pdf#page=439
7. R.T. Tillayeva. M.M.Q. Mo'minova. O'quvchilarning axborot bilan ishlash kompetensiyalarini shakllantirishda adabiy-tanqidiy materiallardan foydalanish metodikasi "Science and Education" Scientific Journal / www.openscience.uz November 2023 / Volume 4 Issue
8. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Hj9TC0QAAAAJ&citation_for_view=Hj9TC0QAAAAJ:u5HHmVD_uO8C
<https://inlibrary.uz/index.php/universaljurnal/article/view/59253>
9. <https://cyberleninka.ru/article/n/badiiy-asar-matnini-tahlil-qilish-metodologiyasi>